

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์ ประการแรก เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ ประการที่สอง เพื่อศึกษา การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธ ประการที่สาม เพื่อนำเสนอการสื่อสารทางการเมืองเพื่อ สันติเชิงพุทธบูรณาการ โดยวิธีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและผู้มีประสบการณ์ โดยวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การสื่อสารทางการเมืองในยุคสังคมปัจจุบันได้ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการขยาย ความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรงทางสังคม จากความคิดที่มาจากความเห็นต่างทางด้านความคิด ทัศนคติ อุดมการณ์ และความเชื่อเป็นปัจจัยสำคัญ โดยมีกลุ่ม นักการเมือง สื่อมวลชน และ ประชาชน เป็นตัวกระตุ้นให้สถานการณ์ทางการเมืองลุกลาม ทำให้สังคมขาดสันติสุข มีความ แตกแยก แบ่งฝ่าย แตกความสามัคคี นำไปสู่ความสูญเสีย โดยส่งผลกระทบต่อความรุนแรงทั้งใน ระดับปัจเจกบุคคลและสังคม จนไปถึงระดับประเทศได้รับความเสียหายในสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงจากการสื่อสารทางการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ผลการศึกษานี้พบตรงกัน จากแนวคิด มุมมองทางตะวันตกและทางพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม การอธิบายตามมุมมองแนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารทางการเมืองทางตะวันตก มีความแตกต่างไปบ้าง จากแนวทางพระพุทธศาสนากล่าวคือ ตามมุมมองทางตะวันตกได้กล่าว แนวคิด ทฤษฎี ว่าการสื่อสารทางการเมืองทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมือง ฉะนั้น เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง การเข้ามามี ส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย ใน การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการเมือง ทำให้รัฐบาลสามารถรับรู้ถึงความต้องการของ ประชาชน และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนให้ถ้วนทั่ว การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือ ทางการเมือง โดยผู้วิจัยศึกษาผ่านทฤษฎีกระบวนการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล S-M-C-R ที่เป็น เครื่องมือสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนาประเทศช่วยเสริมสร้างระบบสังคมการเมืองให้ มีความเข้มแข็งและมั่นคง การสื่อสารเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกลุ่มการ สื่อสารที่สำคัญได้แก่ นักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน โดยนำเสนอข้อคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน เพื่อมาพัฒนากลไกการบริหารภาครัฐและเอกชน ในการแสวงหาหนทางแก้ไขประเทศร่วมกัน จาก กระบวนการสื่อสารนี้ ผู้ทำหน้าที่ในการส่งสารเพื่อส่งไปยังผู้รับสารให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตจำนง ก็เพื่อให้ผู้รับสารเกิดการยอมรับในข้อมูลข่าวสารมีผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยให้ความสำคัญในตัว ผู้รับสารเป็นศูนย์กลางการรับข้อมูลข่าวสารและเกิดการยอมรับนำไปปฏิบัติใช้ในสังคม ด้าน สื่อมวลชนมีกลยุทธ์นำแนวคิดการโฆษณาชวนเชื่อต่อข่าวสารเพื่อแทรกซึมความคิดต่างๆ ในการรับรู้ ข่าวสาร หากผู้ฟัง/รับสารขาดความรู้ข้อมูล เลือกเชื่อ เลือกรับข่าวสารขาดการพิจารณา ก็จะทำให้

การรับรู้ข่าวสารเพียงด้านเดียว ไม่สามารถรู้ทันข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน เมื่อข้อมูลข่าวสารขาดความน่าเชื่อถือย่อมนำมาซึ่งความสับสนขาดความเข้าใจ ขาดความสัมพันธ์ที่ดีทางการสื่อสาร การแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยอารมณ์ความรู้สึก ขาดเหตุผลที่ดีพอ ด้วยการสื่อสารทางวาจาตอบโต้ด้วยถ้อยคำที่รุนแรง สร้างความเกลียดชัง ในกลุ่มความเห็นต่างทางความคิด อุดมการณ์ ทักษคติ และความเชื่อ จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมนำไปสู่ความแตกแยก แยกความสามัคคี จนขาดสันติสุข

ในขณะที่การสื่อสารทางการเมืองในมุมมองทางพระพุทธศาสนาพบว่า ทฤษฎีการสื่อสารในพระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้มีการกำหนดเป็นทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองเฉพาะเช่นเดียวกับทางตะวันตก แต่ในกระบวนการสื่อสารมีความสอดคล้องกับทฤษฎีทางตะวันตก เช่น ตัวผู้ส่งสาร สาร และผู้รับสาร ดังที่ทราบกันว่า พระพุทธองค์ทรงได้รับการยอมรับว่าเป็นนักสื่อสารมวลชนที่มีพระปรีชาสามารถ พระองค์ทรงใช้การสื่อสารเข้ามาเป็นปัจจัยหลักสำคัญ โดยนำมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการเผยแผ่ความเชื่อหรือคำสอนและเรื่องเล่าต่างๆ ของพระพุทธองค์ ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่สาธุชน ทรงนำคำสอนที่พระพุทธองค์ตรัสรู้มาเผยแผ่แก่ประชาชนให้เห็นแนวทางแห่งการพ้นทุกข์ ทรงใช้ปัจจัยกลยุทธ์ต่างๆ มากมายทางการเผยแผ่ธรรม ทั้งการสร้างสื่อและการสร้างสารในการสื่อสารของพระพุทธองค์ โดยหลักทั่วไปนั้นก็เพื่อโปรดมนุษย์และสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ทรงให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน ทรงสร้างระเบียบ วินัยในสังคมให้เกิดความสุขอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองในยุคสมัยพระองค์ การเมืองการปกครองมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละรัฐ พระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำการปกครองแตกต่างกันไปในแต่ละการปกครอง เช่น การปกครองแบบราชาธิปไตย การปกครองแบบสามัคคีธรรม อีกทั้งยังทรงเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในด้านต่างๆ ทั้งที่พระองค์มิได้ทรงสนับสนุนการทำสงครามทำลายล้างประหัตประหาร แต่กระนั้นพระองค์ได้ทรงเข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยความขัดแย้งเพื่อยับยั้งการทำสงครามของกษัตริย์ในสมัยนั้น เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าวิชชุทกะ แม้ว่าพระองค์จะไม่ทรงสนับสนุนการทำสงครามใดๆ แต่ก็ไม่มีปรากฏว่าพระองค์ทรงสอนให้แคว้นเหล่านั้นยกเลิการมีกองกำลังอาวุธเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยจากข้าศึกศัตรูให้แก่ประชาชน พระองค์ทรงให้แนวทางการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้มีการประสานสัมพันธ์อิงอาศัยกันและกัน สร้างประสานสามัคคีปรองดอง ทรงส่งเสริมให้ละความชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องใสเพื่อ เป็นบันไดสู่สันติสุข พระองค์ทรงเน้นหลักธรรมความสำคัญทางวาจา ที่ไม่กล่าววาจานำไปสู่ความแตกแยก วาจาที่พระองค์ทรงเลือกใช้สื่อสารจึงเหมาะกับระดับปัญหาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารตามกาลเทศะที่เหมาะสม ทรงชี้แนะผู้ส่งสารและผู้รับสาร ควรจะมีเหตุมีผล มีคุณธรรมจริยธรรมในการรับและส่งข่าวสาร ใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญข่าวสารอย่างมีสติ ชันติและสันติ แต่เป้าหมายที่สำคัญของพระองค์ในการสื่อสารก็เพื่อให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์ไม่เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ

ข้อสังเกตจากการสื่อสารทางการเมืองในสังคมปัจจุบัน จากสถานการณ์ที่ปรากฏของ ความรุนแรง สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ทักษคติ ความเชื่อที่แตกต่างกัน ส่งผลให้สังคมแตกแยกทางความคิดแบ่งฝ่าย เลือกข้าง แต่ในตัวแปรที่สำคัญนั้นมาจากการสื่อสารเพื่อสร้างความเกลียดชัง hate-speech ด้วยถ้อยคำรุนแรง การสื่อสารสร้างความแปลกแยก การสื่อสารที่ปลุกปั่นมวลชน การ

สื่อสารแสดงออกทางภาพลักษณ์ การสื่อสารเพื่อการชวนเชื่อ และการสื่อสารที่มีวาระซ่อนเร้น ต่างๆ เหล่านี้ นำไปสู่การสื่อสารภาวะวิกฤต โดยมีกลุ่มคนในสังคมที่เป็นประเด็นปัญหาสำคัญ ได้แก่ นักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน ได้เข้ามามีส่วนกระตุ้นเร้าให้ความรุนแรงทางการเมืองเข้าสู่ มิตรสยุมิตรียุคมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในบริบทที่ผ่านมา พบว่า สังคมได้เกิดปรากฏการณ์การใหม่ทางการสื่อสาร การใช้วาจาเพื่อสร้างความเกลียดชัง ก่อ ความแตกแยกทางความคิด แบ่งฝ่าย ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สะท้อนปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา สร้างความสับสน วิดกกังวล ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง ส่งผลต่อพฤติกรรมทาง กาย วาจา และใจ โดยใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือขยายความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรง จากการ สื่อสารอิสระทางคำพูด สื่อสารด้วยความเกลียดชัง สื่อสารด้วยอคติ และสื่อสารด้วยการบิดเบือน ข้อมูล อีกทั้ง การแสดงออกด้วยการไม่ใช้คำพูด (non-verbal) ในรูปแบบต่างๆ เพื่อโจมตีคู่ปรปักษ์ ด้วยอารมณ์ความรู้สึก สัญลักษณ์ และการแสดงออกทางท่าที ซึ่งความขัดแย้งความรุนแรงเหล่านี้ สร้างความเสียหายแก่สังคมประเทศชาติ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระดับปัจเจกบุคคลและองค์กร ทั้ง ในระยะเวลาสั้นและระยะเวลายาว และทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากความรุนแรง

หลักการและวิธีการการสื่อสารทางการเมืองตามแนวทางทฤษฎีตะวันตก มีมุมมองต่อ ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงได้ส่งผลกระทบต่อสังคมแตกแยกขาดสันติสุขนั้น จำเป็นจะต้อง พัฒนาหาแนวทางการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพตามที่พบว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของประชาชนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยใช้หลักการสร้างสันติ (๑) การ ยอมรับความหลากหลายและการพึ่งพาอาศัยให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความหลากหลาย ในการ พึ่งพิงร่วมมือร่วมใจ เข้าใจในธรรมชาติที่เป็นอยู่ (๒) ความสามัคคี มีเป้าหมายร่วมกันในการสื่อสาร เพื่อสร้างความรัก ความสามัคคี มีความพร้อมเพรียงในการแก้ปัญหาาร่วมกัน (๓) ความยุติธรรม สื่อสารด้วยความชอบธรรม เทียงธรรม ไม่มีอคติ ไม่ถูกครอบงำทางการเมือง (๔) ความไว้วางใจ และ ความสัมพันธ์ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันเริ่มตั้งแต่ภายในครอบครัวไปจนถึงชุมชน องค์กรและสังคม โดยสร้างสัมพันธ์ที่ดีมีความไว้วางใจต่อกัน (๕) ความจริง ในการสื่อสารด้วยเจตคติที่ดีด้วยความเป็น จริง และมีเหตุมีผลในการสร้างบรรยากาศที่ดีทางการสื่อสาร (๖) การมีส่วนร่วม ในการแสดง ความ คิดเห็น และแสดงพลังสำคัญ อันเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อ เป็นหลักของการสร้างความเข้าใจที่ดีร่วมกันของคนในสังคม และประเทศชาตินำไปสู่การบรรลุ เป้าหมายและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องร่วมกัน

สันติจำเป็นต้องมีวิธีการที่ดีเพื่อไปสู่เป้าหมาย หากใช้วิธีการไม่ถูกต้องจากการกระทำทุก วิธีทางเพื่อเอาชนะศัตรู The end justified the means ผลของความเสียหายและสูญเสียย่อม เกิดขึ้น หากตระหนักถึงวิธีการที่นำมาซึ่งความถูกต้องดีงาม โดยใช้วิธีการสร้างสันติด้วยการเจรจา (๑) ด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจ แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา (๒) ไม่มีวาระซ่อนเร้น ด้วย เจตนาบริสุทธิ์ที่แท้จริง ไม่แฝงประโยชน์ทางคำพูด (๓) สื่อสารกันด้วยปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์ ด้วยการยกย่องให้เกียรติแก่ผู้อื่น ไม่แบ่งชนชั้นทางสังคม มองผู้อื่นเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก (๔) สื่อสาร ด้วยความเท่าเทียม ไม่มีการครอบงำทางความคิดในอีกฝ่าย ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ไม่มีอคติต่อฝ่ายใด (๕) สื่อสารเพื่อแสดงจุดยืนชัดเจน กล้าแสดงทางความคิดที่มีจุดยืน มีหลักการ อุดมการณ์ที่ชัดเจน มองลึกไปถึงปัญหาในความต้องการเบื้องหลังในจุดยืนแต่ละฝ่าย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานและ

ประโยชน์ร่วมกัน (๖) สื่อสารอย่างพิจารณาใคร่ครวญ ในการสื่อสารมีทั้งข้อมูลที่เป็นข่าวจริง ข่าวลวง ต้องใช้วิจารณญาณในการพิจารณาอย่างรอบคอบ (๗) สื่อสารด้วยใจเปิดกว้าง รู้จักวิพากษ์ตนเอง เมื่อมีความผิดพลาด พร้อมทั้งจะยอมรับความผิดพลาดของตนไม่ปิดบังซ่อนเร้น (๘) สื่อสารด้วยความไว้วางใจผู้อื่น เมื่อมีความไว้วางใจผู้อื่นย่อมมองเห็นคุณค่าความสามารถของคนอื่นในความคิด ความสามารถและเหตุผลของผู้อื่น (๙) สื่อสารไม่ปะปนหลักการกับการปฏิบัติ ต้องแยกแยะให้ถูกเรื่อง แยกประเด็นออกเป็นเรื่องๆ แก้ไขให้ตรงจุดตรงประเด็น (๑๐) สื่อสารด้วยความยืดหยุ่น ถอยกันคนละก้าว การเจรจาด้วยความจริงใจ มีใจอดทนในการรับฟัง มีสติในการแสดงความเห็น ทั้งหลักการและวิธีการสื่อสารทางตะวันตก จะเป็นตัวแก้ไขวิกฤตการณ์ความรุนแรงการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลดีต่อระบบทั้งประเทศในการสร้างความสามัคคีและสันติสุขร่วมกัน

ในทางพระพุทธศาสนาการสื่อสารทางการเมือง จากกรณีพระพุทธองค์ทรงไปเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองในรัฐสมัยพุทธกาลตามระบบการเมืองที่แตกต่างกันออกไป บางรัฐปกครองแบบราชาธิปไตยมีพระราชาเป็นประมุข บางรัฐปกครองในระบอบสามัคคีธรรม ในขณะที่บางรัฐก็อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐอื่นๆ พระพุทธองค์ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับรัฐต่างๆ ทรงแนะนำการปกครองที่เหมาะสมกับรัฐนั้น รัฐใดปกครองแบบพระราชามีพระราชาเป็นประมุข ก็ทรงแนะนำการปกครองแบบพระราชา ทรงให้ใช้หลักการปกครองแบบทศพิธราชธรรม และยังทรงเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในด้านการให้ความรู้ต่างๆ เช่น การสอนธรรมแก่นักปกครองและสมาชิกของรัฐ เมื่อเกิดกรณีพิพาทพระองค์ทรงทำหน้าที่ในการระงับข้อขัดแย้งด้วยพระองค์เอง เช่น การเข้าไปเจรจาความขัดแย้ง การสร้างความสามัคคี การให้ความเป็นกลาง กรณีการแย่งชิงน้ำของ ๒ ตระกูล พระองค์ได้ทรงสอนเรื่องของที่มาของกิเลส ตัณหาที่นำไปสู่ข้อขัดแย้งทะเลาะวิวาทที่ประกอบด้วย โลภะ โทสะ และโมหะ (ความโลภ ความโกรธ ความหลง) ที่เป็นอกุศลมูลรากเหง้าของความไม่ฉลาด ไม่รู้เท่าทันกิเลส ที่เป็นตัวขับเคลื่อนพลังความอารมณ์ความรู้สึก ที่อยู่ภายในให้แสดงออกมาทางพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ นำไปสู่การกระทำการอันเป็นบาปทางมโนกรรม กายกรรม และวจีกรรม โดยเฉพาะทางด้านวจีทุจริต (กรรมทางวาจา) ที่เป็นตัวแปรนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงทางการเมืองการสื่อสาร ด้วยการพูดคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบคาย และคำเพ้อเจ้อ ขาดสัมมาวาจา อีกทั้งหลักสำคัญที่มาจากตัวปัจเจกบุคคลในการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ พระพุทธองค์ทรงให้หลักโอวาทปาติโมกข์ในการไม่ทำบาปทั้งปวง (อกุศลกรรม), การทำกุศลให้ถึงพร้อม (กุศลกรรม) และการทำจิตใจให้ผ่องใส (เบิกบาน) เป็นหนทางสู่การปฏิรูปบุคคล องค์กร และประเทศ การปฏิบัติเช่นนี้ได้สังคมจึงเกิดสันติสุขและถ้าละเว้นไม่ได้เด็ดขาด ก็ต้องมีความพยายามทำให้กิเลสเบาบางค่อยๆ ฝึกปฏิบัติลดละวาง ซึ่งต้องอาศัยเวลาฝึกฝนและใช้ปัญญาพิจารณาปิดกั้นกิเลสมาครอบงำได้

หลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้สนับสนุนความรุนแรงทุกรูปแบบ แต่พระพุทธศาสนายอมรับในความขัดแย้งของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ตราบใดที่มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ทางความคิดเห็นต่างที่ถือเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม ผลความขัดแย้งในเชิงบวกก็เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้สังคมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป ส่วนในเชิงลบสังคมจะเกิดความไม่สงบสันติ แยกความสามัคคีในสังคมและประเทศชาติ ความรุนแรงนั้นถือว่าเป็นกรรมชั่ว (อกุศลกรรม) ไม่เกื้อกูลต่อ

ความเจริญงอกงามในธรรมของปัจเจกบุคคลและสังคม พระพุทธศาสนาถือหลักความจริงตามธรรมชาติตามหลักปัจจัยการที่เกี่ยวกับทุกข์ของสังคม มีที่มาเพราะเหตุปัจจัยเช่นนั้นเป็นต้นเหตุ และปัจจัยแห่งบาปอกุศลธรรมเป็นอเนก การทะเลาะแก่งแย่ง การวิวาท การพูดส่อเสียด และการพูดเท็จ เพื่อหลอกล่อให้ได้สิ่งนั้นมาเป็นของตน ล้วนนำไปสู่ความไม่สันติในสังคมจัดเป็นอกุศลกรรม จากหลักคำสอนพระองค์ทรงใช้หลักความเมตตา ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ทั้งทางเมตตากายกรรม เมตตาทางวจีกรรม และเมตตาทางมโนกรรม ในการแบ่งปันความรัก ความเมตตาช่วยเหลือแก่กัน ในสังคมเพื่อนมนุษย์ สร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ไม่มีอคติความลำเอียงเข้ามาครอบงำจิตใจ หากการสื่อสารเป็นไปด้วยสัมมาวาจาทางคำพูด ก็จะมีส่วนช่วยในการสื่อสารที่ติงามสร้างสรรค์ ผู้ฟัง/ผู้รับสารได้ฟังแล้วไม่เกิดอารมณ์โทสะ ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลา กาลเทศะ คำพูดที่เป็นจริง อ่อนหวาน มีประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา แม้ว่าการพูดนั้นเป็นความจริง คำสุภาพ แต่ถ้าพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์ก็ไม่สมควรจะพูด ไม่ถูกกาลเทศะก็ควรระงับไว้ พระพุทธองค์ทรงกระทำเป็นตัวอย่างด้านวิธีการสื่อสารทางการเมืองกับบรรดากษัตริย์ต่างๆ ในการห้ามศึกสงครามในรูปแบบของพระองค์ ด้วยวิธีการที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เป็นการสื่อสารเพื่อสร้างสามัคคีสมานฉันท์ การสื่อสารเพื่อความสัมพันธ์ที่ดี ทรงใช้การสื่อสารด้วยความเมตตา ความมีสันติธรรม การสื่อสารที่ให้อภัยซึ่งกันและกัน

การนำแนวทางทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองในตะวันตกและการสื่อสารทางการเมืองในพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางการเมืองการสื่อสาร โดยการบูรณาการสร้างรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติภาพเชิงพุทธ โดยผู้วิจัยได้ลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิพากษ์รูปแบบ ได้ผลสรุปว่า “ในกลุ่มของ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร” นั้น สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่ผู้ส่งสาร สาร หรือช่องทาง แต่เป็น “ผู้รับสาร” ตัวแปรสำคัญที่จะทำให้สถานะของสารมีคุณค่าในเชิงบวกหรือลบนั้น ขึ้นอยู่กับ “ผู้รับสาร” จะทำหน้าที่ในการแปรรูป หรือตีความเนื้อหาของสาร จากคุณค่าและความสำคัญของผู้รับสารเป็นศูนย์กลาง ผู้วิจัยได้ออกแบบหลักการและเครื่องมือให้สอดคล้องกับผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับข่าวสารได้ใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาคุณค่าภายในและภายนอกของตนเอง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้รับสาร

ขั้นตอนที่ ๑ กระบวนการเสริมสร้างปัญญา

ก. กรอบการปรับความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสารด้วยอริยสัจ ๔

ดร. คุณหญิงจรรุวรรณ เมณฑกา และคุณหญิงสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ ให้ข้อสังเกตที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้รับสารควรใช้ปัญญาในการวิเคราะห์ และพิจารณาถึงสภาพปัญหาและสาเหตุ รวมไปถึงผลกระทบของเนื้อหาสารอันเกิดจากสื่อ โดยทั้งสองมองว่า “ควรใช้ปัญญาในการไตร่ตรองข้อมูล เมื่อพิจารณาทำให้เกิดปัญหา มีเหตุมีผล และควรมีหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล” หลักการสำคัญที่จะนำมาสู่การวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลคือ “หลักอริยสัจ ๔” หลักการนี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ควรนำมาปรับใช้เพื่อให้เอื้อต่อการรับสารของกลุ่มคนต่างๆ เพื่อจะได้มีปัญญาในการคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้าน

ข. กรอบใช้ปัญญาไตร่ตรองเนื้อหาของโดยแยกคาย

ผู้รับสารควรมีภูมิคุ้มกันทางปัญญาด้วยการปรับความเข้าใจด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการพิจารณาแง่มุมข้อมูลอย่างรอบด้าน เพื่อป้องกันมิให้ผู้รับสารมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อเนื้อหา โดยพระเทพวิสุทธิกวีเห็นด้วยที่จะใช้กรอบของมรรค ๘ มาเป็นแนวทางในการอธิบายแนวทางในการรับสาร โดยท่านชี้ว่าตัวสัมมาทิฐิ จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และรู้จักที่จะเลือกรับสาร ซึ่งหลักการที่ควรนำมาประกอบในประเด็นนี้คือ “หลักกาลามสูตร” และ “การใช้โยนิโสมนสิการ” เพื่อที่จะคิดวิเคราะห์ก่อนที่จะเลือกเชื่อข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอผ่านช่องทางต่างๆ แนวทางนี้สอดคล้องกับ ดร.วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์ที่เสนอว่า ควรสร้างสร้างวุฒิภาวะในการรับข่าวสารเพื่อให้ประชาชนได้เกิดความรู้เท่าทันนักการเมือง ข้าราชการ นายทุน และประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ผู้รับสารพิจารณาเนื้อหาสารได้โดยการใช้ปัญญาอย่างทอ้งแท้

ในขั้นที่ ๒ กระบวนการของ ศิล ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

อันเนื่องมาจากการ สื่อสารได้ถูกต้อง (สัมมาวาจา) ซึ่งเป็นไปในแนวทางของ “วาจาสุภาสิต” ซึ่งประกอบด้วยการสื่อสารความจริง ด้วยวิธีการที่ไพเราะ เหมาะสมกับสถานการณ์ และวาจา ก่อให้เกิดความสามัคคี และก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมที่เอื้อให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข การแสดงออกเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นท่าที หรือการกระทำที่ดี (สัมมากรรมันตะ) ที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ในมิติของด้านพฤติกรรมทางกาย กล่าวคือ การสื่อสารที่ไม่มุ่งเน้นกระตุ้นให้เกิดการเบียดเบียนจนนำไปสู่การสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน และแง่มุมเช่นนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่บนครรลองของการดำเนินชีวิตที่ดีที่สัมพันธ์กับอาชีพของการสื่อสารอย่างมีจรรยาบรรณจริยธรรม

ในขั้นที่ ๓ กระบวนการของจิตที่เป็นสมาธิ ในการฝึกผู้รับสาร

ผู้รับสารจะต้องประกอบให้อยู่ในวิถีแห่งการรู้เท่าทันเนื้อหาของสารโดยการ (๑) ความพยายามที่อยู่ในวิถีทางที่ตั้งงาม (สัมมาวายามะ) ระมัดระวังมิให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นในใจภายหลังจากการที่รับสาร แล้วนำเนื้อหาที่ดีของข่าวสารมาพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้น อีกทั้งรักษาสัจๆ และสื่อสารสิ่งดีๆ ให้แก่สังคมต่อไป (๒) การรู้ การตื่นตัว และเบิกบาน (สัมมาสติ) ปรับใจตัวเองให้รู้เท่าทันเนื้อหาของสาร และเบิกบานกับคุณค่าแท้ที่ได้รับ (๓) การมีจิตใจที่มั่นคง ไม่ตื่นข่าวสาร (สัมมาสมาธิ) ในประเด็นนี้ ดร. นันทนา นันทวโรภาส มองว่าจำเป็นต้องปรับใจที่มองลบให้เป็นบวกก่อน เมื่อเริ่มต้นจากใจที่เป็นบวกก่อน การสื่อสารก็จะออกมาเป็นบวกเช่นกัน ในขณะที่ใจมองเป็นลบ การสื่อสารก็จะออกมาเป็นลบ เช่น เขาพูดอะไร มันมาจากเขาคิดอะไร เขาจึงพูด เขาคิดอย่างไรจึงสื่อสารออกไป

ดังนั้น เมื่อผู้รับสารดำเนินวิถีตามแนวทาง สันติวิถี หรือ มรรค ๘ แห่งการรับรู้สารด้วยการรู้ ตื่น และเบิกบาน เริ่มด้วยการ (๑) มี “ปัญญา” ในการพิจารณาปรับความเข้าใจอย่างถูกต้องมี (สัมมาทิฐิ) ความเข้าใจในทุกข์ (ความขัดแย้งความรุนแรง) เข้าใจในสมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธแนวทางสู่ความสงบ (สันติ) และ มรรค (วิธีการปฏิบัติ) โดยรับรู้ถึงการที่มีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นใคร อย่างไร และการใช้ปัญญาคิดค้นเหตุสืบสาวเป็นมาอย่างไร ด้วยการปรับทัศนคติ

(สัมมาสังกัปปะ) ในความนึกคิดที่ไม่มุ่งรับสารด้วยความโลภ ความชิงชัง เคียดแค้นและไม่คิดทำร้าย ทำลายซึ่งกันและกัน (๒) มี “ศีล” เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกที่ตึงาม ด้วยกาย วาจา และ เลี้ยงชีพ โดยสุจริตมีจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ (๓) การมีจิตใจที่มี “สมาธิ” เพียรพยายามทำสิ่งที่ประกอบด้วยคุณงามความดีไม่เป็นที่เดือดร้อนของสังคม มีสติรู้ ตื่นตัวทันเข้าใจในสถานการณ์ และทำใจเบิกบาน ไม่เศร้าหมอง พร้อมที่จะแก้ไขปัญหาาร่วมกันในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และนำแนวทางสันติวิธีมาเป็นแนวทางการตั้งรับปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ก็จะทำให้สื่อสารได้ชัดเจนถูกต้อง มีความเข้าใจร่วมกันระหว่าง กลุ่มนักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน มีความพร้อมด้วย ปัญญา ศีล และสมาธิ สังคมจึงจะอยู่อย่างสันติ มีความไว้วางใจกันและกัน อีกทั้งพร้อมที่จะอดทนรับฟังในการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ จนกระทั่งเกิดสันติสุข ทั้งในระดับปัจเจกและสังคมที่มีขนาดใหญ่ที่อยู่ร่วมกันก็จะสื่อสารกันอย่างสร้างสรรค์เป็นสังคมแห่งสันติสุข สันติก็ย่อมมีขึ้นได้อย่างงดงามตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก

สรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ” ในครั้งนี้ ได้พบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๓ ประการที่ตั้งไว้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

ก. ข้อเสนอแนะในแง่การนำไปใช้

กลุ่มนักการเมือง สื่อมวลชน ประชาชน และอื่นๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องทางการเมืองควรร่วมกันในการดำเนินการต่อไปนี้

๑. การนำ กระบวนการ หลักการและวิธีการ ทางศาสตร์ของตะวันตก ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งและรุนแรงในสังคมปัจจุบัน จะช่วยลดข้อขัดแย้งไม่ให้ขยายความรุนแรงออกไป

๒. แนวทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนเพื่อสันติสุขของปวงชน ละชั่วทำดีเป็นหลักธรรมที่จริงแท้และแน่นอน เป็นสัจธรรมความจริงในความเป็นไปของธรรมชาติมนุษย์ ไม่ว่าใครจะนับถือศาสนาใดในสังคมใด หากนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์สังคม ไม่เพียงแต่เป็นการพูด แต่ต้องลงมือปฏิบัติร่วมมือกันทุกฝ่ายจะช่วยสร้างความสงบสุขให้กับปัจเจกบุคคล สังคม ประเทศชาติได้พบกับความสุขที่แท้จริง

๓. การนำหลักการบูรณาการเชิงพุทธจากงานวิจัยนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อสนับสนุนส่งเสริมช่วยกันปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเมืองการสื่อสาร และสร้างความสัมพันธ์ด้วยความเข้าใจดีต่อกัน ลดความขัดแย้งให้เบาบาง ลดละสภาพจิตใจที่ไม่พึงประสงค์ดังกล่าวเท่าที่จะทำได้ ก็จะเป็นหลักประกันต่อตนเองและสังคมอย่างแท้จริงในวิธีการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

งานวิจัยที่น่าสนใจต่อยอดจากงานนี้คือ

๑. ควรรวบรวมเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน
๒. ควรรวบรวมเรื่อง คณะสงฆ์ไทยกับการปฏิรูปพระพุทธศาสนา
๓. ควรรวบรวมเรื่อง ศาสนากับการเมือง
๔. ควรรวบรวมเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมของนักการเมือง
๕. ควรรวบรวมเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการเมืองยุคปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้นำเสนอหัวข้อเหล่านี้ สำหรับการต่อยอดงานวิจัยในครั้งต่อไป เพื่อขยายผลงานทางด้านวิชาการให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายออกไป และยังช่วยส่งเสริมให้มีผู้วิจัยท่านอื่นได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลในการเผยแพร่ความรู้ผลงานด้านวิชาการแก่คนทั่วไป ตามที่เสนอหัวข้อดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นประเด็นของสังคมที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจจากสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการเมืองและพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย โดยมีการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาศึกษาค้นคว้าต่อไปอย่างยิ่ง ตราบใดที่เรายังอยู่ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การเมืองจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ทุกระดับในสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ที่สำคัญเพื่อการดำรงอยู่สืบต่อไปของประเทศชาติให้พัฒนาก้าวหน้าไปด้วยความสงบสุขอย่างยั่งยืน